

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**MOŽNOSTI ROZVOJE KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ
V EDUKAČNÍCH PROCESECH NEFORMÁLNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ**

Vedoucí práce: *Mgr. Richard Macků, DiS.*

Autor práce: *Hana Marešová, DiS.*

Studijní obor: *Pedagogika volného času*

Ročník: *III.*

2011

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

15. března 2011

Hana Marešová

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Richardu Macků, DiS. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

1. ÚVOD ..	6
2. POUŽITÁ TERMINOLOGIE ..	8
2.1. Výchova, vzdělávání ..	8
2.2. FORMÁLNÍ, NEFORMÁLNÍ, INFORMÁLNÍ VÝCHOVNĚ-VZDĚLÁVACÍ PROCES.....	9
2.2.1. Formální výchovně-vzdělávací proces.....	9
2.2.2. Neformální výchovně-vzdělávací proces	9
2.2.3. Informální výchovně-vzdělávací proces	10
2.3. Klíčové kompetence.....	11
2.4. Edukant, edukátor, edukační proces.....	12
3. KOMPETENCE VYCHÁZEJÍCÍ Z KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTŮ	13
3.1. Kompetence k učení.....	14
3.2. Kompetence k řešení problémů.....	14
3.3. Kompetence komunikativní	14
3.4. Kompetence sociální a personální.....	15
3.5. Kompetence občanské.....	15
3.6. Kompetence pracovní.....	15
3.7. Kompetence činnostní a občanské	15
4. DĚLENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ.....	16
5. UČENÍ.	18
5.1. Druhy učení.....	18
6. INSTITUCE NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	20
7. MOŽNOSTI ROZVOJE KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ V NEFORMÁLNÍM VÝCHOVNĚ-VZDĚLÁVACÍM PROCESU.....	22

7.1. Hra.....	23
7.2. Zážitková pedagogika	26
7.3. DIALOG	28
7.4. Dramatická výchova.....	29
7.5. Sport a tanec	30
7.5.1. Sport	30
7.5.2. Tanec	30
7.6. Turistika	31
7.7. Výtvarná výchova	32
8. MOTIVACE.....	33
9. PŘÍKLADY ROZVOJE KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ PROSTŘEDNICTVÍM VÝŠE ZVOLENÝCH METOD.....	34
10. ZÁVĚR	36
11. POUŽITÁ LITERATURA.....	37
Abstrakt.....	40

1. ÚVOD

Každá, zejména však dnešní, společnost má za cíl vychovat občana, který bude schopen přežít a uplatnit se v současných i budoucích podmínkách a zároveň se uplatnit na trhu práce po celé období jeho aktivního života. Svět jako takový se vyvíjí mílovými kroky a co je dnes hlavní a má prioritu, nemusí být žádané a využitelné zítra. To co znají dnešní učitelé, lektori, vedoucí, trenéři, rodiče, ... již zítra nemusí vůbec stačit, nebo to bude téměř nepoužitelné (například poznatky v elektrotechnice a výpočetní technice, stravování, bydlení, vytápění budov, dopravy, atd.). Již dnes se od mladého člověka vyžaduje maximální schopnost být přizpůsobivý, řešit nepřeborné množství stále se měnících a vyvíjejících situací a problémů. Dnes a denně se řeší nové a neočekávané případy, na které není nikdo předem přímo připraven školou nebo výcvikem. Vyvíjí se nová pracovní místa, vznikají nové obory. Člověk musí být schopen komunikovat, a to nejen se stále novými lidmi, národnostmi a společenstvími, které vůbec nezná, ale nově jde i o komunikaci se stroji (počítači, automaty), a to nemluvíme o době budoucí a zařízeních co přijdou (budou vymyšleny a vyrobeny). V rámci tohoto vývoje se současně oslabuje komunikace s hospodářskými zvířaty a přirozený každodenní kontakt s přírodou. Doposud platné upadá, mění se komunikační, výrobní a vzdělávací postupy, každým dnem jsou znalosti lidstva na jiné, vyšší úrovni a na druhou stranu se zapomíná na to, co lidstvo právě, (nebo již) nepotřebuje a nemusí užívat.

Školy a školská zařízení nestíhají měnit informace v učebnicích a nejsou schopny plně odhalovat a uspokojovat potřeby budoucnosti. Celý „systém“, nejen ten vzdělávací, hledá jak člověka připravit a zajistit udržitelnost a další rozvoj jeho schopností.¹ K tomuto účelu si společnost určuje hodnoty, které by člověka měli směřovat po maximální část jeho života. V současné době se na poli pedagogiky a managementu, jako jedny z takových hodnot - začaly skloňovat „klíčové kompetence“.

„Klíčové kompetence jsou samy o sobě obsahově neutrální, neboť jsou použitelné na jakýkoliv obsah. Rozvoj kompetencí dnes není jen výsadou školního

¹ Srov. Bučinová L.; Jeřábek J.; *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. s. 5

prostředí, kompetence se rozvíjí i v podnikovém vzdělávání, a proto by se na rozšiřování nemělo zapomínat ani v neformálním výchovně-vzdělávacím procesu.²

A jelikož se problematikou klíčových kompetencí v oblasti neformálního vzdělávání dětí a mládeže stále ještě nezabývá dostatečné množství nové literatury, je záměrem této bakalářské práce alespoň v minimálním rozsahu objasnit pojem kompetence a nastínit základní možnosti rozvoje klíčových kompetencí v neformálním výchovně-vzdělávacím procesu dětí a mládeže.

Práce bude členěna na kapitoly a podkapitoly, které budou v logickém sledu následovat v pořadí: použitá terminologie, kompetence vycházející z kurikulárních dokumentů, dělení klíčových kompetencí a možnosti rozvoje klíčových kompetencí v neformálním vzdělávání. Všechny tyto kapitoly jsou opřeny o literární podklady. Za klíčovou literaturu jsou považovány: *Rámcově vzdělávací programy, Klíčové kompetence a jejich rozvíjení* (Belz, Siergist), *Kompetence ve vzdělání* (Veteška, Tureckiová) *Pedagogický slovník* (Průcha, Mareš, Walterová), *Děti, mládež a volný čas* (Hofbauer). Všechny použité zdroje jsou citovány v poslední kapitole Použitá literatura.

² Srov. BELZ H.; SIERGIST M., Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: Východiska, metody cvičení a hry. s. 27

2. POUŽITÁ TERMINOLOGIE

Pedagogika jako věda má a užívá mnoho termínů a ne vždy je na ně v čase i společenském uskupení jednotný náhled. Stejně tak má i česká pedagogika mnoho náhledů na terminologii, a proto zde uvedeme termíny na základě odborných publikací tak, jak budou chápány v této práci.

2.1. VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ

„Výchova ba vzdělávání jsou pojmy, které se v české pedagogice používají zpravidla nerozlučně. Jejich význam je však zcela odlišný. Výchova je činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ společnosti z generace na generaci. Jde o přenos vzorců a norem chování, komunikačních schémat, hygienických požadavků, upevňování a vznik nových reakčních zvyklostí a dalšího vzorce chování. Toto se děje již od raného věku dětí. U dětí, které své dětství prožívají v rodinách je to nejprve za pomoci rodinné výchovy, následně k jejich vývoji přispívá, jako téměř nosná podmínka školní výchova apod. Výchova je v pedagogickém pojetí považována za záměrné působení na osobnost jedince, s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti. Jde tedy o hlavní složku socializace.“³

„Vzdělávání chápeme jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů, apod. typicky realizovaných prostřednictvím školního vyučování,“⁴ Ale opomenout ho nemůžeme ani ve volnočasových sférách, tedy například v podobě neformálního vzdělávání. Také zde jsou procesy výchovy a vzdělávání propojené. Toto propojení vystihuje termín výchovně-vzdělávací proces.

Vzdělávání můžeme chápat nejen jako cestu k poznání, a tedy k nabývání celé řady poznatků z různých oborů lidské činnosti, ale jako cestu k tomu, aby jedinec dokázal s těmito poznatky také pracovat a využívat je tak, aby se v různých situacích a činnostech dokázal chovat kompetentně se znalostí věci a s vědomím odpovědnosti za své chování a jednání. Ve vzdělávání se dnes více než o získávání vědomostí, dovedností a návyků hovoří o nabývání kompetencí.

³ Srov. PRŮCHA J., *Přehled pedagogiky*. s. 16-17

⁴ PRŮCHA J., *Přehled pedagogiky*. s. 17

2.2. FORMÁLNÍ, NEFORMÁLNÍ, INFORMÁLNÍ VÝCHOVNĚ-VZDĚLÁVACÍ PROCES

2.2.1. Formální výchovně-vzdělávací proces

„Formální vzdělávání dnes chápeme jako to, které se realizuje ve vzdělávacích institucích (školách), jejichž funkce, cíle, obsah, prostředky a způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Reflektuje politické, ekonomické, sociální a kulturní potřeby společnosti a vzdělávací tradici. Probíhá ve stanoveném čase a formách. Zahrnuje navazující vzdělávací stupně a typy, které jsou určeny celé populaci nebo určitým skupinám populace.“⁵ Dá se tedy říci, že formální instituce jsou takové instituce, které po ukončení vzdělání v nich udělují hodnocení (diplom, vysvědčení,...). „Je věkově odstupňováno od základního po vysokoškolské vzdělání, patří sem tradiční vzdělávání uskutečňované ve škole, dálkové studium na středních a vysokých školách, distanční vzdělávání zprostředkované médii na základě připravených programů.“⁶

2.2.2. Neformální výchovně-vzdělávací proces

„Neformální vzdělávání je organizované, systematické vzdělávání, realizované mimo formální vzdělávací systém. Poskytuje vzdělání a výchovu pro určité skupiny populace, dospělé i děti ve vybraných typech, formách a obsahových oblastech a je organizováno různými institucemi (např. podniky, nadacemi, kulturními zařízeními, kluby i školami).“⁷ „Výchova neformální je cílená a strukturovaná aktivita (např. činnost v útvaru zájmového kroužku). Zpravidla neprobíhá ve škole nebo v odborném vzdělávacím zařízení a nebývá zakončena udělením osvědčení.“⁸

„Neformální vzdělávání se tedy vztahuje ke všem plánovaným programům osobního a sociálního vzdělávání, určených k rozvíjení celé řady dovedností a kompetencí mimo rámec formálního vzdělávacího kurikula.“⁹

„Neformální vzdělávání, je uskutečňováno mnoha občanskými sdruženími a skupinami mládeže, je dobrovolné, v ideálním případě přístupné každému. Jedná se vždy o organizovaný proces se vzdělávacími cíli ve většině případů zaměřené na ty, kdo se učí a vyžadující jejich aktivní účast. Nemělo by se zapomínat na osvojování

⁵ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 65

⁶ HOFBAUER B., *Děti, mládež a volný čas*. s. 18-19

⁷ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 136

⁸ HOFBAUER B., *Děti, mládež a volný čas*. s. 19

⁹ BRANDER P., *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. s. 21

dovedností pro život a přípravu na aktivní občanství. Neformální vzdělávání je také založené na tom, že zahrnuje jak individuální, tak skupinové učení s kolektivním přístupem, které je celostní a zaměřené na průběhu procesu učení. A toto vše je opřené o zkušenosti a činnosti, které vycházejí z potřeb účastníků.¹⁰ Dále také obsahuje prvky participace a „demokratismu (úsilí o spoluúčast každého jedince a jeho skupin např. v činnosti dobrovolných sdružení).“¹¹

2.2.3. Informální výchovně-vzdělávací proces

„Informální vzdělávání se vztahuje k průběhu celého života, v němž si každý jednotlivec osvojuje určité postoje, hodnoty, dovednosti a znalosti pod vlivem různých vzdělávacích zdrojů ve svém okolí i z každodenní zkušenosti (z domova, ze sousedství, ...)“¹²

„Může probíhat cíleně, obvykle je však toto působení nezáměrné, neorganizované, nesystematické a nekoordinované.“¹³

„Formální, neformální a informální vzdělávání tvoří vzájemně se doplňující celek posilující prvky celoživotního učení.“¹⁴ „Hlavním rozdílem mezi informální a neformální výchovou je skutečnost, že informální výchova je víceméně daná postavením člověka ve společnosti a neuskutečňuje se z jeho rozhodnutí, neformální výchova od člověka naopak vychází, realizuje se prostřednictvím jeho dobrovolné činnosti a má nejbližší k výchově ve volném čase.“¹⁵

V dnešní době roste význam neformální výchovy, jelikož formální vzdělávání nestačí naplňovat dnešní požadavky, často je formální vzdělávání podepřeno teorií a na praxi není dostatek času ani prostorové a ekonomické podmínky. Důležitost neformálnímu vzdělávání příkládá i Evropské fórum mládeže a Pracovní skupina pro neformální výchovu při Radě Evropy. V neformálním vzdělávání vidí jak prevenci patologických jevů tak i možnost dalšího rozvoje osobnosti.

¹⁰ BRANDER P., *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. s. 21

¹¹ HOFBAUER B., *Děti, mládež a volný čas*. s. 19

¹² BRANDER P., *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. s. 21

¹³ HOFBAUER B., *Děti, mládež a volný čas*. s. 19

¹⁴ BRANDER P., *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. s. 21

¹⁵ HOFBAUER B., *Děti, mládež a volný čas*. s. 19

2.3. KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Klíčové kompetence, jak je charakterizuje pedagogický slovník, „jsou souborem požadavků na vzdělávání, zahrnují podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných životních a pracovních situacích.“¹⁶

Podíváme-li se na kompetence z pohledu Evropské unie, pak jsou klíčové kompetence definovány jako „přenosný a multifunkční soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost.“¹⁷

Hlavním znakem kompetencí je jejich vazba k činnosti, či k praktickému výkonu, a to ve dvou fázích: znamená to, že ona činnost, či praktický výkon stojí na začátku procesu utváření kompetence a také na jeho konci – kompetenci získáváme právě jen činností, prožitkem, vlastní aktivitou a praxí, a proto ji můžeme také v praxi snadněji uplatnit. Kompetenci tedy nelze jednoduše předat, ale vzniká propojením celé řady poznatků, vědomostí, dovedností a schopností, postojů a hodnot.¹⁸

Oproti tomu v kurikulárních dokumentech jsou „klíčové kompetence reprezentující v současném vzdělávání cílovou kategorií, vyjádřeny v podobě výstupů. Tedy jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Jejich pojetí i obsah vychází z hodnot společností přijímaných a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence přispívají ke vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu člověka a k posilování funkcí občanské společnosti.“¹⁹

„Kompetence představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů, které se propojují a doplňují, čímž se postupně stávají složitější a tím i využitelnější (univerzálněji použitelné). Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života. Proto je snahou, aby klíčové kompetence tvořily neopominutelný základ vzdělávání na všech úrovních a aby k jejich vytváření směřoval a přispíval veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve

¹⁶ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 99

¹⁷ VETEŠKA J., TURECKIOVÁ M., *Kompetence ve vzdělání*. s. 60

¹⁸ *Metodický portál RVP : Předškolní vzdělávání a klíčové kompetence* [online].

¹⁹ RVP PV s. 11

škole probíhají. Klíčové kompetence tak získávají ústřední pozici v rámcových vzdělávacích programech.

Klíčové kompetence představují cílové stavy, k jejichž naplnění by mělo společně směřovat veškeré vzdělávání. Každá vzdělávací etapa v tomto směru přispívá svým dílem a každá je dalšímu rozvoji a zdokonalování těchto kompetencí otevřená. Ve všech etapách je jedním z cílů vzdělávání vybavit každého jedince souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro něho dosažitelná.²⁰

2.4. EDUKANT, EDUKÁTOR, EDUKAČNÍ PROCES

Edukant je jedinec (osoba), který přijímá obsah edukačního procesu (žák, student, účastník). Edukátor je člověk, který vzdělává a vychovává (učitel, lektor, vedoucí). Edukační proces je tedy proces při kterém probíhá vzdělávání a výchova, tedy vzájemný přenos mezi edukantem a edukátorem.

²⁰ RVP PV s. 11

3. KOMPETENCE VYCHÁZEJÍCÍ Z KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTŮ

Klíčové kompetence v kurikulárních dokumentech jsou zařazeny jako jeden z prostředků k modernizaci vzdělávání. Podíváme-li se ale na přínos klíčových kompetencí, dalo by se říci, že jde o to, aby jedinec, který těmito kompetencemi disponuje, dosáhl osobnostního naplnění a tedy schopností dosahovat vlastních cílů, začlenění se do společnosti a aktivního života v ní a schopnost kvalitně se uplatnit na trhu práce.

Člověk získává základy k rozvoji klíčových kompetencí od narození, již výchova v rodině je základním stavebním kamenem. Tyto základy jsou sice elementární, ale důležité. Jsou-li položeny kvalitně, lze na nich v budoucnu stavět, naopak je-li základ nedostatečný, může další rozvoj výrazně zpomalit, proto jsou klíčové kompetence zařazeny již do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. A právě v předškolním věku by měl být rozvoj kompetencí poprvé cílený a záměrný.

Vezmou-li se v úvahu jednotlivé etapy (předškolní, základní, střední) vzdělávání, jsou v každém období z hlediska Rámcových vzdělávacích programů považovány za klíčové trochu jiné kompetence.

Pro předškolní vzdělávání jsou to kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské.

V základním vzdělávání se pak považuje za klíčové: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.

Obdobné kompetence nalezneme i v Rámcových vzdělávacích plánech zaměřených na gymnázia a odborné vzdělávání. Jde o kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a kompetence pracovní.

3.1. KOMPETENCE K UČENÍ

Kompetence k učení by měly být souhrnem dovedností a schopností k učení. Samozřejmě je dáno věkem, na kolik bude daná kompetence ovládána. Osoba s touto kompetencí by měla být schopna udržet pozornost, propojovat a hledat souvislosti, dokázat se orientovat v prostředí a okolní situaci. „Umí klást otázky, snaží se o porozumění. Učí se nejen spontánně, ale i vědomě. Vyvíjí úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadání práci dokončí.“²¹

3.2. KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

Pod kompetencí řešit problémy se rozumí být připraven vnímat, rozpoznat a následně řešit problémy, přijímat odpovědnost, vyrovnávat se se změnami, zvládat uložené úkoly, používat vlastní zkušenosti, myslet kriticky, hledat více řešení, také jde o odlišení podstatného a nepodstatného a využití intuice, kreativity a v neposlední řadě schopnost reálně hodnotit situaci a schopnost plánovat.²²

3.3. KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ

Komunikativní kompetence zahrnuje umění formulovat a vyjadřovat myšlenky ať už ústně nebo písemně, dále pak schopnost rozpoznat a umět používat neverbální komunikaci (gesta, mimiku,...). Rozvíjí se umění naslouchat, porozumět, zapojit se do diskuse, obhájit svůj názor, umět argumentovat. Ale také obsahuje využití informačních kanálů, pochopení symbolů, zvuků. Komunikativní kompetence je nejdůležitější kompetencí, jelikož z této kompetence vycházejí kompetence ostatní. Nebude-li umět člověk správně komunikovat, pak se mu budou špatně rozvíjet kompetence ostatní, které z komunikace vycházejí.²³

²¹ Srov. RVP PV s. 12

²² Srov. RVP PV s. 12

²³ Srov. RVP PV s. 13

3.4. KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ

Tuto kompetenci můžeme popsat jako souhrn schopností a dovedností vedoucích ke kvalitní kooperaci a začlenění do kolektivu (společnosti), adaptování se na klima ve skupině a převzetí své sociální role, ovlivňování společné práce, schopnost diskuze ve skupině. Dále pak jde o individuální objektivní hodnocení sama sebe, vytváření si pozitivní představy o sobě samém, jež má za následek budování zdravé sebedůvěry a samostatný rozvoj. Mimo jiné pak kompetence vede k ovládnutí a řízení osobního jednání a chování.²⁴

3.5. KOMPETENCE OBČANSKÉ

Občanské kompetence umožňují zapojení do života občanské společnosti. Vedou ke slušnému chování bez násilí, ke snaze mezi sebou vycházet a pomáhat si, uznávat se a oceňovat druhé; ke snaze o plnění povinností i uvědomování si vlastních práv a schopnosti tolerance.²⁵

3.6. KOMPETENCE PRACOVNÍ

V kompetenci pracovní jde především o úspěšné vykonávání pracovní pozice a uplatnění se na trhu práce. Jedinec, jež disponuje touto kompetencí, by měl být schopen efektivní pracovní aktivity, být zručný, umět hospodařit s přiděleným materiálem, dále pak správně používat nástroje. Měl by vědět o ochraně života a zdraví svého i druhých. Mimo jiné se v této kompetenci schovává i ekologické chování a ochrana životního prostředí, ale také tvořivost, hospodárnost a mnohé další, jako například pochopení výsledků lidské činnosti.²⁶

3.7. KOMPETENCE ČINNOSTNÍ A OBČANSKÉ

Kompetence činnostní a občanská je shodná s kompetencí pracovní a občanskou, tento název se používá v Rámcovém vzdělávacím plánu pro předškolní vzdělávání.

4.

²⁴ Srov. RVP PV s. 13

²⁵ Srov. RVP PV s. 13

²⁶ Srov. RVP ZV s. 17

5. DĚLENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ

Kompetence mají dimenzi sociální a individuální, hodnotovou a dovednostní. Na rozdíl od kvalifikace, kompetence vyjadřují jednání v reálných situacích. Kompetence jsou tedy relativní, neboť situace a okolnosti se mění.

Podle Belze a Siegrista, kteří pojem klíčové kompetence zavedli, mají kompetence následující strukturu: sociální kompetence, kompetence ke vztahu na vlastní osobu, kompetence, jež se vztahují na oblast metod.

Sociální kompetence v tomto vymezení zahrnují veškeré dovednosti a schopnosti potřebné pro práci v týmu, schopnost kooperace, dovednost čelit a předcházet stresovým nebo konfliktním situacím, ovlivňují dovednost a schopnost komunikovat.

Kompetence ve vztahu k vlastní osobě jsou o tom, jak zacházet sami se sebou, o vlastním sebehodnocení, o umění uspořádat vlastní čas, o managementu vlastních hodnot a priorit. A také o dovednosti sám sebe rozvíjet a motivovat.

Kompetence v oblasti metod jsou zaměřené na odborné znalosti, tvorbu a hledání řešení, na třídění a hledání informací, na syntézu a zpracování souvislostí, hledání šancí a rizik.²⁷

Naopak jiné třídění kompetencí podává Müller, který považuje za klíčové dovednosti: sebedůvěru, komunikaci, pohotovost, prezentaci, tvořivost spolu se schopností se učit, být soustředěný.²⁸

Úplně jiný pohled v oblasti rozvoje kompetencí má Lombardo, jež vidí kompetence jako soubor oblastí individuálních a nadindividuálních a pouze jejich spojením pak vznikne ideál, který se dá uplatnit v praxi. Tyto oblasti jsou nápaditost a vynalézavost, zvládnutí úkolů, rychlé čerpání nových vědomostí, rozhodnost, vedení spolupracovníků, vytváření rozvojového prostředí, schopnost řešit a zvládat konflikty, týmová orientace, získávání talentovaných a mnohé další.²⁹

²⁷Srov. BELZ H.; SIERGIST M., *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: Východiska, metody cvičení a hry*. S. 49

²⁸Srov. BELZ H.; SIERGIST M., *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: Východiska, metody cvičení a hry*. s.49

²⁹Srov. VŠETEČKOVÁ J.; TURECKIOVÁ M., *Kompetence ve vzdělávání*. s. 50

Je jedno jakým způsobem budeme kompetence rozlišovat nebo pojmenovávat. Ve všech případech jde o to, abychom dosáhli u „absolventů“ schopnosti uplatnit se v běžném životě a dali mu možnost najít místo na trhu práce. Toho nedosáhneme jen ve formálním výchovně-vzdělávacím procesu, ale je zapotřebí zapojit i neformální vzdělávací proces, kde je mnohem více prostoru, aby kompetence mohly být rozvíjeny nejen teoreticky, ale i prakticky.

Má-li být vzdělávání dítěte k nabývání kompetencí cílené, musíme si uvědomovat dostatečně konkrétní kompetence, jimiž chceme dítě vybavit. Pro každou vývojovou kategorii je nutné vybrat z dané kompetence podstatu toho, co je jedinec v daném věku schopen dosáhnout.

Vezmeme-li v úvahu předškolní věk, kde je předpokladem vybavení dítěte způsobilostí pro školní práci, je dílčím cílem k získání kompetence například rozvoj koordinace ruky a oka. Tohoto dosáhneme nabízením činností a podnětů, které nabývání kompetencí umožňují, postupně přispívají k jejich zdokonalování a které tak dítě posouvají směrem k získávání kompetencí obecnějších, postupně až kompetencí klíčových. Ve věku předškolním je dítě schopno osvojovat si pouze elementární předpoklady kompetencí. Vytvářet tyto předpoklady včas je velmi důležité, je tím dán dobrý start do života a vzdělávání dítěte a pak i možnost kompetence dále rozvíjet a zdokonalovat.

Dítě školou povinné je schopno zvládat větší rozsah činností, a je lépe vybaveno pro tvorbu sociálních vazeb s čímž se následně lépe pracuje. U takového dítěte můžeme pracovat v daleko větší míře na rozvoji sociálních kompetencí a za jejich pomoci rozvíjet a utvářet základy k dalším kompetencím jako je kompetence k učení a z toho plynoucích povinností k sobě samému, kolektivu ať už rodinnému nebo vrstevníkům - jak ve škole, tak i v neformálním vzdělávání.

6. UČENÍ

Než přejdeme na jednotlivé metody, kterými je možné rozvíjet jednotlivé kompetence, není na škodu připomenout si, co je vlastně učení a jaké jsou druhy. Zároveň tímto krokem částečně odpovídáme na otázku, jak je možno v neformálním výchovně-vzdělávacím procesu rozvíjet dovednosti, schopnosti a znalosti, ze kterých je možno vytvářet klíčové kompetence.

Učení je aktivita, která podstatným způsobem určuje, jaké postavení jedinec ve společnosti zaujme a kým se stane. „Učení je psychický proces, který v jednotě tělesných a duševních předpokladů je rozhodujícím faktorem v adaptaci člověka na jeho přírodní i společenské prostředí v rozvoji jeho osobnosti a ve stále zdokonalovaném zvládnutí a organizaci podmínek jeho individuální a společenské existence.“³⁰

6.1. DRUHY UČENÍ

Proč jsou zde zmiňovány druhy učení? Jde o to, že pokud si uvědomíme způsoby učení a zohledníme individualitu osobnosti, vliv prostředí, nebo složitost osobního života je snaha cokoli naučit, zlepšit reálnější. V případě, že si toto vše neuvědomíme může se naše snaha stát zbytečnou.

Učení podmiňováním je spojeno s citovými pochody a má v přirozených podmínkách biologický význam. Jde o schopnost organismu reagovat na podmíněné podněty, a to citově nebo-li emocionálně (radost, smutek,...). Jedním z příkladů podmiňujícího učení je tréma.

Učení pokusem a omylem je ideální učení pro ty, kteří rádi postupují svým tempem, nebo rádi experimentují a chtějí si vše „osahat“ sami. Jde o to určit postupy, které na sebe navazují. Učící se žák, student je odměňován úspěchem nebo neúspěchem, což vede k neustálé pozornosti a může to zvyšovat motivaci učit se.

Učení smyslově pohybové (senzomotorické) je takové učení, díky kterému zvládneme složitější pohyby a jejich vzájemnou koordinaci, psychickou, fyzickou i

³⁰ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 259

zdravotní odolnost a zdatnost. Tímto učením se ovlivňuje postřeh, hbitost, obratnost, pohotovost. Přispívá tedy k celkové fyzické i psychické kapacitě.

Slovní učení (verbální) pomáhá dítěti zvládat slova a vnímat je v jejich významu a úloze, ale také učí vnímat slovní projevy svého okolí a porozumět jim. Tato schopnost komunikace je základním předpokladem pro úspěšné zapojení se do kolektivu, prosazování se a podmínek pro pracovní činnost. Jestliže dítě v tomto procesu zaostává, je značně zpomaleno v myšlenkovém rozvoji a špatně se mu navazují sociální vztahy, někdy dochází i k nárůstu jeho agresivity. Toto učení je úzce propojeno s učením pojmovým a takto postižené děti i dospělí postupně zaostávají, nebo jsou obtížně zapojitelní do společnosti.

Pojmové učení navazuje na učení verbální. Zde se učíme chápat rozdíl mezi pojmy a představami a učíme se i abstraktnímu myšlení.

Problémové učení neznamená problém s učením, ale učení se za pomoci řešení problémů. Takovéto učení napomáhá k rozvoji poznání, vůle, tvořivosti, upoutává pozornost edukantů a učí je různým aplikacím probírané látky. Patří k náročným druhům učení, protože vyžaduje od edukantů samostatnost a tvořivost.

Učení se nápodobou nebo pozorováním, je specifický a nejstarší druh učení, který je v některých případech dosti nebezpečný pro osvojení si špatných návyků. Toto učení se projevuje a uplatňuje především ve společenských vztazích. A je velmi typické pro dětství, kdy děti touto formou řeší situace, které neumí zatím plně myšlenkově zvládnout, rizikem je, že se tak děje i neuvědoměle.

Tyto formy učení neprobíhají odděleně, ale jsou propojeny, jeden druh může sice převažovat, ale ostatní druhy jsou v pozadí a jsou připraveny vstoupit do popředí. Proto by měl dobrý „pedagog“ počítat se všemi riziky spojenými právě se všemi možnými variantami a ději při edukačním procesu.³¹

³¹ *Psychologie I: Učení*. ŠTĚPNIČKOVÁ O.;

7. INSTITUTE NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

„Děti a mládež představují nedílnou a dynamicky se rozvíjející složku obyvatel České republiky.“³² A proto je potřeba, aby se jim i mimo formální vzdělávání věnovalo dostatek času. Nejde jen o předcházení patologicky nežádoucích jevů (kriminalita, užívání návykových látek, šikana), ale zároveň tím umožňujeme dětem a mládeži se rozvíjet, získávat nové znalosti, formovat nové dovednosti, upevňovat pozice v kolektivu a v neposlední řadě rozvíjet všechny klíčové kompetence. A pokud v tomto budeme úspěšní, bude se tato „investice“ vyplácet.

Podporu a péči o mladou generaci ve svěřených oblastech vykonává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které má zodpovědnost za přípravu a realizaci Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže, podtitulem podpora zájmového vzdělávání. To znamená, že se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy také zabývá podporou činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání, dohlíží a podporuje neformální vzdělávání a garantuje činnost nestátních neziskových organizací, které ve většině případů vykonávají právě neformální výchovně-vzdělávací činnosti.³³

Pro lepší přehled o organizacích, které vykonávají činnost s dětmi a mládeží vydává Ministerstvo školství a mládeže v souvislosti s vyhlášením Programů státní podpory práce s dětmi mládeží titul *Organizace uznaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro oblast práce s dětmi a mládeží*. Tento titul garantuje kvalitu práce takovéto organizace. Pro roky 2011 až 2015 je těchto organizací 35. Mezi nejznámější patří Junák-svaz skautů a skautek ČR, YMCA, Pionýr, Duha, Royal Rangers, Folklorní sdružení mládeže, Salesiánské hnutí mládeže, ... Všechny fungující organizace mají možnost sdružovat se pod střešní organizací s názvem Česká rada dětí a mládeže, která jedná v jejich zájmu, aby byly podmínky pro práci s dětmi a mládeží jednodušší.

Mezi organizacemi, které tento titul dostávají, je zastoupena jak všeobecná činnost tak činnost „specifická“ jako tanec, zdravotnictví, rybářství, turistika a další. A všechny tyto organizace pomáhají dětem a mládeži rozvíjet klíčové kompetence a každá

³² *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, © 2006 [cit. 25. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz>>.

³³ Tamtéž

tato organizace určitě používá minimálně jednu z dále naznačených metod pro možnost rozvoje.

Dalším ze subjektů, který ve spojitosti s Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy připravuje podmínky pro práci neziskových organizací je Národní institut dětí a mládeže. Tato instituce v současnosti koordinuje celonárodní projekt Klíče pro život, který je speciálně zaměřený na rozvoj klíčových kompetencí v neformálním vzdělávání. Cílem projektu je výrazné posílení celoživotního vzdělávání lidí pracujících s dětmi a mládeží a hlavně zkvalitnění systému podporujícího trvalý a udržitelný rozvoj zájmového a neformálního vzdělávání. Jednotlivé aktivity projektu mají identifikovat přednosti i problémy práce v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání a iniciovat pozitivní změny. Průřezovými tématy jsou výchova k dobrovolnictví, participace a informovanost, výchova k aktivnímu občanství, zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání, inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, multikulturní výchova, medializace a mediální výchova.³⁴

Klíče pro život není jediný projekt, který se za poslední dobu ke klíčovým kompetencím vztahuje. Sdružení Pionýr za pomoci dotace od Evropské unie v loňském roce začalo realizovat projekt s názvem Klíčení. Tento projekt má pomoci rozvíjet klíčové kompetence u dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a jeho cílem je vytvořit metodickou příručku pro vedoucí a instruktory a také pracovní listy pro děti.

³⁴ Národní institut dětí a mládeže [online]

8. MOŽNOSTI ROZVOJE KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ V NEFORMÁLNÍM VÝCHOVNĚ-VZDĚLÁVACÍM PROCESU

Neformální vzdělávání a výchova má v rámci rozvoje klíčových kompetencí nezastupitelné místo. V řadě oblastí významným způsobem rozšiřuje a doplňuje institucionální vzdělávání a vytváří řadu kognitivních procesů, jejich aplikace je v rámci institucionální výchovy možná pouze omezeně. Jde například o oblast rozvoje sociálních kompetencí v kolektivu s vysokým podílem participace dětí a mládeže na řízení. V neformální skupině získávají její členové rozsáhlou škálu kompetencí, které významnou měrou ovlivňují adaptabilitu jednotlivce v nejrůznějších sociálních skupinách v budoucnosti.

V neformálním vzdělávání je oproti formálnímu jistá výhoda. Děti do sdružení, organizací, klubů, ... chodí většinou dobrovolně, proto se zpravidla nesetkáváme s pomalostí, leností, nevychovaností, nešikovností, nezájmem. Děti a mládež jsou do tohoto edukačního procesu zapojovány jinou, ne tradiční školní formou, například za pomoci soutěžení. Evaluace jejich výsledků může lépe odpovídat situaci a je možné snadněji prominout některé nedostatky. Rodiče a později i děti si volí takový zájem, který jim školní prostředí kompenzuje a kde jsou „úspěšné“. A proto i u takových dětí, které se v běžném školním prostředí jeví jako „nevyhovující“, se dá prostřednictvím neformálního vzdělávání a vhodné motivace rozvinout kompetence, jejichž rozvoj je ve školním prostředí komplikovaný – například rozvoj kompetence k učení, k řešení problémů, komunikační a sociální kompetence.

Neformální výchovně-vzdělávací proces má na našem území historické kořeny a proto jej jde v České republice realizovat mnoha způsoby. Každá organizace, klub, středisko, sdružení se zaměřuje na něco jiného, jedni na přírodu, druzí na sport, třetí na všestranný rozvoj, další na cokoliv jiného. Budeme-li brát v úvahu taková zařízení, kde pracují převážně s dětmi a mládeží, tak ta využívají zpravidla: hry, zážitkovou pedagogiku, dialog, metody a techniky dramatické i výtvarné výchovy, sport, turistiku a tanec pro rozvoj a zdokonalování klíčových kompetencí. Popisu těchto metod se věnujeme na několika dalších stranách této práce.

8.1. HRA

Hra je pro dítě přirozená a stejně důležitá jako čerstvý vzduch, zdravé jídlo, pití, klid, pohoda a mír, rodinné zázemí či láska dospělých. Dobrá hra má vliv na mnoho vlastností a schopností. Ovlivňuje charakter, podporuje fantazii, utváří schopnost jednat čestně, učí mluvit pravdu, snášet prohru a radovat se z výhry, a mnoho dalšího.³⁵

Co je to hra? Na to hledalo odpověď již mnoho autorů a nejspíš ještě hledat bude. „Je spontánní a smysluplná činnost, kterou se osvobozujeme od toho, že něco musíme. Je též věcí nadbytečné energie, kterou jsme vybaveni také proto, abychom byli schopni život nejen zachovávat, ale také si ho zpříjemňovat a zkvalitňovat.“³⁶

Jedna ze základních charakteristik toho co je hra může být například toto „ Je to činnost jednoho či více účastníků, jež nemusí mít svůj smysl a přitom může přinést radost a relaxaci. I když jsou hry především pro zábavu mohou být využity ke vzdělávání.

Vezmeme-li například názor „Huizingy: „Podle formy tedy můžeme hru souhrnně nazvat svobodné jednání, které je míněno „jen tak“ a stojí mimo obyčejný život, ale které přesto může hráče zaujmout, k němuž se dále nepřipíná žádný materiální zájem a jímž se nedosahuje žádného užitku, který se uskutečňuje ve zvlášť určeném čase a ve zvlášť určeném prostoru, které probíhá řádně podle určitých pravidel a vyvolává v životě společenské skupiny, které se rády obklopují tajemstvím nebo které se vymaňují z obyčejného světa tím, že se přestrojí za jiné.“³⁷

Jako další z možností pro pochopení hry použijeme pro pochopení hry anglické slovíčko „game“ a necháme-li ho přeložit vyhledávačem „Ask“, dostaneme tuto charakteristiku hry: „zápas daný pravidly, jehož cílem je určit vítěze, zábava nebo volný čas, tajný plán něco udělat, frivolní nebo laškovné chování, lov zvířat pro sport nebo jídlo.“³⁸

Nejjednodušeji snad hru vymezuje pedagogický slovník, kdy „hra je formou činnosti odlišná od práce i učení ... Jde o činnost, jež má řadu aspektů: poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální,

³⁵ BĚLOHLÁVEK M.; *Rukověť pro začínajícího vedoucího oddílu. s. 29*

³⁶ GINTEL A.; HOLEC O.; A KOL.; *Prázdniny v pohybu aneb rukověť pro prázdninové pedagogy. s. 22*

³⁷ KLUSÁK M.; KUČERA M.; *Dětské hry – games. s. 29*

³⁸ ČINČERA J.; *Práce s hrou: pro profesionály. s. 9*

rekreační, diagnostický, terapeutický ... Většina her má podobu sociální interakce s explicitně formulovanými pravidly.³⁹

Podíváme-li se na hru čistě nevědecky, dá se říci, že pro pedagoga a vychovatele, instruktora, lektora, vedoucího, trenéra, ... je hra jedním z nejsnazších způsobů jak děti motivovat, něco naučit, jak jim něco ukázat, či jak u nich něco upevnit nebo u něčeho (k něčemu) vyvolat zájem. Důvodů může být mnoho, ať už ten, že je hra pro děti přirozená, nebo se jim zdá nejzábavnější.

Hra je mimo neformální vzdělávání využívána i učiteli základní školy, a to převážně na prvním stupni. Za její pomoci se lépe rozvíjí spontánní zájem o poznávání a učení, které je pak pro děti přijatelnější, učivo lépe stravitelnější, vše probíhá nenásilně.

Proto je hra jeden z možných způsobů jak rozvíjet kompetence, ve hře máme umožněno mnoho aspektů, jako předvádění síly, ukázání odvahy, využití inteligence, tedy všech vlastností a schopností jedince. Hrou můžeme upevňovat a rozvíjet všechny možné vlastnosti i schopnosti.

Vždyť už některé z dělení her nám samo napovídá, jaké kompetence můžeme rozvíjet. Pro přehlednost sem uvedeme příklad z mnoha dělení her: podle charakteristiky hry (seznamovací, komunikační, tvořivé, sportovní, úpolové, didaktické, logické, ...), podle místa pobytu (příroda, klubovna, hřiště, ...).

Hry seznamovací se nabízejí jako možnost, jak rozvíjet kompetenci komunikační, sociální. Pokud je vedoucí kreativní, může vymyslet takovou hru, u které se při představování zapojí i tvořivost a manuální zručnost a hned rozvíjíme další kompetence.

Co napsat ke komunikačním hrám? Kompetence komunikační je jedna z velmi důležitých kompetencí a tyto hry nám pomohou u dětí nenásilně se zbavovat strachu z mluvení, vždyť u hry děti ani mládež většinou neuvažují o tom, že se něčemu učí.

Hry tvořivé podporují manuální zručnost, kreativitu, představivost, ale učí i estetickému citění a stejně jako hry ostatní učí nést odpovědnost za své jednání a mnoho dalšího.

³⁹ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 65

Sportovní a úpolové hry rozvíjí obratnost, čestnost, spolehlivost, spravedlnost, znát své sportovní možnosti, mimo jiné můžou také třeba učit plánovat a hospodařit s časem, spolupráci.

Didaktické hry můžeme zaměřit na libovolný předmět (matematika, přírodopis,), ale také ty znalosti a dovednosti, na které je zaměřeno dané neformální vzdělání.

Logické hry rozvíjí logické a kritické myšlení, učí tvořit strategie, nutí děti zamýšlet se.

Na navození atmosféry hry můžeme použít metody simulační, situační, inscenační a dramatizaci.

Jak už bylo řečeno, učení je aktivita, která podstatným způsobem určuje, jaké postavení jedinec ve společnosti zaujme a kým se stane. Je pravda, že každý člověk je jedinečný a má různé předpoklady a schopnosti, a také je pravda, že děti dobrou hrou nepohrdnou. Z tohoto důvodu rozvíjíme jejich dovednosti a zkušenosti pro ně právě nejpříjemnější metodou tedy hrou. Hru vždy připravíme tak, aby nebyla jen pro zábavu, ale měla i nějaký význam pro rozvoj kompetencí.

8.2. ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA

Tak jak se hra může uplatnit u všech věkových kategorií, tak se zážitkovou pedagogikou je dobré počkat. Aby splnila svůj účel bylo by dobré, aby věk účastníků byl nejméně 15 let. Zážitková pedagogika jsou specifické hry a činnosti, které by mladším dětem nepřinesli požadovaný rozvoj klíčových kompetencí.

Zážitková pedagogika pracuje záměrně se zážitkem většinou prostřednictvím her. A pokud chceme ze hry vytěžit co nejvíce je dobré zařadit reflexi – tím se tvoří zážitková pedagogika. Prostřednictvím zážitku (prožitku) a následné reflexe se účastník formuje a vychovává.

Při zážitkové pedagogice se též využívají hry. Většinou se vychází z definice Němce: „hra je činnost, která má smysl sama o sobě, nebo její smysl stojí mimo vlastní hru, a pak se stává prostředkem k dosažení jiných cílů.“⁴⁰ Z této definice je pak jasné, že pedagogika zážitku může dojít takového cíle, který si „organizátoři“ určí.

Hry, které pedagogika zážitku využívá se mohou dělit například takto: seznamovací hry, ice-break aktivity, teambuildingové hry, zahřívací hry, hry na důvěru, problem-solvingové aktivity, rituální a reflexní aktivity.

Seznamovací hry jsou takové hry, které navozují kontakt mezi skupinou dětí (účastníků) a již zde můžeme vyzorovat, jak bude dítě komunikovat a jaký máme kolektiv k práci. Podle toho se pak můžou zařazovat aktivity na rozvoj kompetencí. U kolektivu otevřeného se určitě kompetence budou rozvíjet daleko lépe.

Ice-breakery jsou takové aktivity, jež mají v kolektivu pomoci prolomit ledy a odbourat počáteční stres. Při těchto aktivitách vlastně pracujeme s většinou kompetencí. I když se to nezdá, je zde zapojena kompetence sociální, komunikativní, ale i kompetence k řešení problémů.

Teambuildingové hry zapojí úplně všechny kompetence. Účastníci se učí komunikovat, pracovat v týmu, ale zároveň poznávají sami sebe.

O zahřívacích aktivitách můžeme říci totéž co o ice-breakerech, jejich úkolem je rozehrát skupinu, ale přitom nebrání tomu, aby u hry skupina rozvíjela například logické myšlení.

⁴⁰ SÝKORA J.; *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. s. 27

Hry na důvěru napomáhají dobrému zvládnutí týmové práce, utvářejí důvěru mezi členy skupiny. A je-li člověk ve skupině přijímán s důvěrou, je hned mnohem snazší se něčemu naučit, věřit sám sobě, rozvíjet se.

Problem-solvingové aktivity nám dávají velmi široké možnosti. Zde můžeme jako organizátoři zařadit takové aktivity, které nám budou napomáhat rozvíjet tolik kompetencí, kolik si jen umíme představit. Zde je dobré vědět, že většina aktivit rozvíjí nějakou dovednost, abychom mohli u účastníků tuto dovednost rozvést - je dobré si uvědomit jakou dovednost nebo kompetenci, chceme danou aktivitou utvářet.

Rituální a reflexní aktivity se můžou zdát jako bezvýznamné, ale kde jinde se dá rozvíjet schopnost evaluovat, tedy sebehodnotit a kriticky myslet, než právě u aktivit zaměřených na reflexi. Rituální aktivity nám mohou pomoci rozvíjet například sociální citění, učí ohleduplnosti,...

Výše uvedeným pojednáním jsme zdaleka nevyčerpali téma zážitkové pedagogiky. Zájemce odkazujeme na literaturu k tématu. Pokud pedagog, lektor, učitel, trenér, vedoucí bude uvažovat a hledat, nalezne mnohem lepší metody jak rozvíjet děti a mládež. Pokud bude hledat řešení jak rozvíjet klíčové kompetence může najít mnoho neotřelých a pro děti a mládež zajímavých metod.

8.3. DIALOG

Dialog je rozhovor dvou a více osob. Je to cesta, jak hledat a přicházet na řešení a přijít na něj v podstatě sám, jen za vedení někoho zkušenějšího. Dialog podporuje vlastní hledání a objevování a zmocňování se poznatků, oceňuje samostatnou myšlenkovou i praktickou činnost. Dialog pomáhá chápat vztahy mezi poznatky, umožňuje propojení všech zkušeností. Pomáhá získávat dovednosti pro další sebevzdělání, protože otvírá nové otázky.⁴¹

Dialog umožňuje účastníkovi samostatně promýšlet výsledky a porovnávat je s jinými pohledy, zpracovávat další prameny poznání potvrzující závěrečná stanoviska. Účastník dialogu nezapomíná na možnost hledání dalších argumentů pro podporu závěrů, případně i proti těmto závěrům. nezapomíná na aplikaci závěrů dialogu v praktických i teoretických činnostech, přehodnocovat soubory zkušeností a s nimi propojené názory a postoje. Umožňuje uvědomit si význam dialogu, učí komunikovat.⁴²

Pokud je dialog správně používán může mít mnoho kladných výsledků. Například podporuje vytváření pozitivních postojů a názorů na svět kolem sebe nebo také dialog pomáhá účastníkovi orientovat se v sobě samém, učí rozvíjet dovednosti, vyjadřovat myšlenky, pocity, emoce. Rozvíjí tedy kompetence sociální a komunikační, odbourává trému.

Dialog jako nedirektivní vedení je u dětí a mládeže snadné využívat. Pro správné užití této metody je dobré mít v kolektivu pozitivní klima, funkční pravidla (rovnost mezi členy, právo na názor,...) a vedoucí by měl mít autoritu, aby dialogické vedení mělo nějaký význam.

⁴¹Srov. KOLÁŘ Z.; ŠIKULOVÁ R.; *Vyučování jako dialog*. s. 10

⁴² Srov. KOLÁŘ Z.; ŠIKULOVÁ R.; *Vyučování jako dialog*. s. 37-38

8.4. DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Dramatická výchova je jeden z pěti oborů estetické výchovy a výchovy uměním, v němž se pracuje s prostředky a postupy divadelního umění, především s rolí hrou. Dramatická výchova je zaměřena především na jednání lidí a vztahy mezi nimi. Východisko má v přirozené dětské nápodobě, tedy ve hrách, které jsou založeny na přeměně aktéra do role - jde o to, že se účastníci, předměty a vše co je do hry, zařazeno mění na něco jiného než v realitě. Je podporována fantazie.⁴³

"Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí vyústit v produkt (představení). Cíle dramatické výchovy jsou pedagogické, prostředky dramatické."⁴⁴

Pedagog volného času sleduje v dramatické výchově takové cíle, které mají spojitost s rozvojem osobnosti. Často rozvíjí vztah ke společnosti, estetické citění, komunikaci, mimo jiné se zapojuje také schopnost adekvátně používat fikci. Pomáhá najít oporu v improvizaci, směřuje účastníka k vytváření stanovisek. Dále mimo jiné rozvíjí empatii a naslouchání druhým. Jde o kreativní formu činnosti, která mimo jiné zdokonaluje schopnost vnímat a prožívat umělecká díla.⁴⁵

Tak jako je mnoho her tak je i mnoho typů dramatické výchovy a i zde musí pedagog vhodně volit podle znalostí, dovedností a věkových specifik žáků. Takže si pedagog může vybírat z menších nebo větších herních celků, které mohou a nemusí být založené na příběhu. I zde je důležitá motivace a přístup dětí i pedagoga.

⁴³ Srov. Dramatická výchova. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]

⁴⁴ EVA MACHKOVÁ: *Úvod do studia dramatické výchovy*, IPOS-ARTAMA, Praha 1998

⁴⁵ srov. Dramatická výchova. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]

8.5. SPORT A TANEC

8.5.1. Sport

Nejčastěji provozovaná aktivita, která umožňuje rozvoj kompetencí je sport. Co si pod pojmem sport představit? „Sport znamená obveselení, rozptýlení, útěk od obvyklé činnosti (tedy práce, školních povinností) k zábavě.“⁴⁶

„Sport a jiné pohybové aktivity jsou nedílnou součástí životního stylu člověka a představují nejenom výkonnostní, ale především zábavnou motoriku člověka, kde hraje významnou roli prožívání a prožitek.“⁴⁷

Jiný pohled na sport má Slepíčková, která tvrdí, že „sportem se rozumí všechny formy pohybové činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoliv, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné a psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních.“⁴⁸

„Socializační účinky sportu na mládež vyčerpávají širokou paletu osobních a společenských přínosů, které primárně vycházejí z imperativu všestrannosti osobnostního vývoje jedince v harmonickém souznění s potřebami dané společnosti.“⁴⁹

8.5.2. Tanec

Tanec je pohybová společenská aktivita, provozovaná převážně za doprovodu hudby. Tanec může navodit lepší náladu, a také je vyjádřením pocitů tanečnicka, takže může být považován za druh umění.⁵⁰

V dnešní době, už ale mladí lidé neuznávají „klasický tanec“ - společenský (valčík, waltz, polka, a latinsko-americké tance) a folklorní tanec, ale preferují spíše tance aerobikové (hip-hop, street dance, zumba, ...), které mají blíže, než ke společenské aktivitě, ke sportovní činnosti.

Ať už sportem nebo tancem rozvíjíme kompetence sociální, komunikační, ale i k řešení problémů a pracovní, jelikož si utužujeme psychickou a fyzickou zdatnost na vyšší úrovni, učíme se evaluovat nejen sebe, ale i ostatní, plánovat, participovat, atd.

⁴⁶ Sport. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg

⁴⁷ JANSÁ, P., DOVALIL, J. *Sportovní příprava*, s. 63.

⁴⁸ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*, s. 22.

⁴⁹ SEKOT, A. *Sport a společnost*, s. 99.

⁵⁰ Tanec. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg

8.6. TURISTIKA

Turistika je zájmová činnost (sport, koníček, hobby) spočívající v krátkodobém cestování a poznávání prostředí, krajiny, památek, zvyků a lidí. Klasická turistika je pěší a spíše individuální, ale dnes se dá za název geocaching⁵¹ schovat turistika v moderním kabátě, kdy nejde jen o krajinu, prostředí, radost z pohybu, ale jde o úplně nový rozměr dobrodružství, které nás nutí zachovávat určitá pravidla.

Turistika není jen o tom jít někam na výlet, ale má v sobě zakomponované i vlastnosti, které se z dnešního moderního života vytrácí, a to bližší vztah k přírodě a jejím zákonitostem, což se v daleko větší míře než u pěší turistiky projevuje u turistiky vodní (specifika vodotečí – proudy, víry, přejeje) a lyžařské (lavinová pásma, povětrnostní vlivy – mlha, vichřice).

A ať už jde o klasickou turistiku, cykloturistiku, vodní turistiku, nebo geocaching i zde můžeme rozvíjet kompetence. Pokud turistiku neprovozuje jedinec, což je u neformálního vzdělávání nepravděpodobné, rozvíjíme kompetenci sociální, komunikační, ale i k řešení problémů a pracovní. Protože trasa se musí naplánovat a to nejen s ohledem na schopnosti (možnosti) účastníků, ale také dle terénu, počasí a dalších vlivů. A všechny tyto a mnoho dalších situací napomáhají k rozvoji kompetencí.

⁵¹ Geocaching - je hra na pomezí sportu a turistiky, která využívá GPS (satelitní navigační systém) za jehož pomoci hledá ukryté schránky na atraktivních místech.

8.7. VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Výtvarná výchova je metoda práce, při které se snažíme něco vyrobit, upravit, dotvořit. Výtvarnou činnost můžeme dělit na 3 oblasti: rozvíjení smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity, ověřování komunikačních účinků. Podporuje tvořivost, učí kreativitě, rozvíjí specifické citění.

K dosažení metod výtvarné výchovy se používá tvůrčí činnosti, která aktérům umožňuje rozvíjet individualitu, zapojovat tvůrčí myšlení, je otevřená prožívání, dává prostor kreativě.

Výtvarná výchova se projevuje v dětské spontánní činnosti a v dětských hrách, ale i při poznávání okolního světa. Stejně jako u ostatních činností, tak i u výtvarné výchovy, je potřeba, pro možný rozvoj kompetencí, aby činnost v aktérech vyvolávala pocit radosti, vzrušení a uspokojení.⁵²

Do výtvarné výchovy samozřejmě nezahrnujeme pouze kresbu, ale i širší záběr výtvarných metod, jako keramiku, drhání, pletení a vyšívání, nebo také technické činnosti – dílny (např. výroba ptačí budky).

Ač se to zdá málo pravděpodobné, tak i výtvarná výchova, pokud je volena s ohledem na schopnosti, umožňuje zlepšování kompetencí a pokud se jí věnujeme systematicky, tyto dílčí kompetence mohou dát dohromady základy k rozvoji klíčových kompetencí. Vždyť výtvarná výchova, v tomto případě přesněji kreslení, kreslení, je v ranném dětství první krok k tomu, aby se jedinec naučil psát. A psaní je jeden ze základů pro rozvoj klíčových kompetencí.

⁵² Srov. POUPA V.; VOSEČEK J.; *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku.* s. 28

9. MOTIVACE

Všechny možnosti rozvoje, které byly popsány v předchozí části jsou sice zajímavé a napomáhají k rozvoji a zlepšení klíčových kompetencí, ale pokud děti a mládež dostatečně nemotivujeme, může to být jen příjemný způsob jak vyplnit volný čas.

Co je motivace? „Je to souhrn vnitřních i vnějších faktorů, které vzbuzují a dodávají energii lidskému jednání a prožívání, ale také je to zaměření jednání a prožívání určitým směrem, řídí jeho průběh a dosahování výsledků. Ovlivňuje též způsob reagování jedince na jeho jednání a prožívání, jeho vztahy k ostatním lidem.“⁵³

Motivaci v edukačním procesu je dobré chápat ve dvojitým smyslu, a to jako prostředek zvyšování efektivity učební činnosti nebo jako jeden z významných cílů výchovně vzdělávacího působení. V důsledku, ale tyto dva smysly nelze od sebe oddělit, protože jedno bez druhého ztrácí význam.⁵⁴

Pro motivování je dobré vědět, že existuje motivace vnitřní (činy, jež u sebe spouštíme sami) a vnější (činy, jež vyvolávají jiné osoby). Vnitřní motivace je účinnější než vnější. Příkladem vnitřní motivace je uspokojení z dobře odvedené práce, kdežto vnější motivací může být vyplacení odměny za dobře vykonanou práci.

Je mnoho způsobů jak motivovat děti i mládež: pochvala za dobře odvedenou práci, vyzdvižení úspěchu, poskytnutí odměny a mnoho dalšího, co by vydalo na knihu.

Tato kapitola se snaží upozornit na to, že ať děláme co děláme na motivaci by se pro dosažení úspěchu nemělo zapomínat.

⁵³ PRŮCHA J, *Pedagogický slovník*. s. 127

⁵⁴ Srov. HRABAL V.; MAN F.; PAVELKOVÁ I.; *Psychologické otázky motivace ve škole*. s. 24.

10. PŘÍKLADY ROZVOJE KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ PROSTŘEDNICTVÍM VÝŠE ZVOLENÝCH METOD

Rozvoj kompetencí, a to nejen, klíčových probíhá v neformálním vzdělávání prostřednictvím občanských sdružení, neziskových organizací, domů dětí a mládeže, středisek volného času, tělovýchovných jednot. Všechny tyto organizace ke své činnosti využívají výše popsané metody a jejich prostřednictvím se snaží rozvíjet a zdokonalovat kompetence.

Většina těchto organizací tyto metody, tedy hru, zážitkovou pedagogiku, dialog, dramatickou a výtvarnou výchovu spolu se sportem, tancem a turistikou navzájem kombinují tak, aby vše bylo pro účastníky lákavé a kompetence byly rozvíjeny všestranně. Vezmeme-li v úvahu zaměření jednotlivých subjektů pak je jasné, že například tělovýchovná jednota bude více zaměřena na rozvoj a zkvalitňování kompetencí v tomto oboru. Tedy na rozvoj pohybových schopností, kolektivního cítění, zdravého životního stylu,... Oproti tomu střediska volného času budou zaměřena více komplexně. To znamená, že budou využívat daleko více metod pro rozvoj všech kompetencí.

Chtějí-li tyto organizace přistupovat k rozvoji kompetencí zodpovědně a aktivně zvyšovat pracovní i společenské uplatnění svých svěřenců, měly by vycházet z dokumentů jako jsou Rámcově vzdělávací programy. Odpovědně je zapracovat do svých aktivit, které s účastníky běžně provozují.

Vezmeme-li jednotlivé klíčové kompetence, tak si na příkladech můžeme ukázat, jak je možno rozvoje jednotlivých kompetencí dosáhnout. Kompetence k učení je rozvíjena za pomoci her, které podporují rozvoj paměti, podporují soustředění, zvědavost, ale také učí poznávat nové věci. Kompetence k řešení problému rozvíjíme prostřednictvím navození příběhu ze kterého může vzejít týmová hra, která je prostředkem pedagogiky zážitku. Kompetence komunikativní lze rozvíjet za pomoci dialogu, který účastníci mezi sebou vedou. Sociální a personální kompetence je možno rozvíjet prostřednictvím užití dramatické výchovy ve které je možno vžít se do určitých rolí. Kompetenci činnostní je možno rozvíjet za pomoci výtvarné výchovy, kdy si děti a mládež může vyzkoušet práci s různými materiály a nástroji. Občanská kompetence může být rozvíjena za pomoci turistiky, kdy je možno účastníky seznamovat se svým

okolím, krajovými odlišnostmi a zvyky, památkami, a mnohým dalším. Samozřejmě toto jsou jen příklady a veškeré metody jdou ve větší či menší míře uplatnit na veškeré kompetence. Zároveň všechny tyto metody lze upravit pro jednotlivé věkové kategorie a to i tak, že neztratí nic na své atraktivitě.

V zásadě lze říci, že vždy záleží na jednotlivém vedoucím, trenérovi, lektorovi, vychovateli jaké zvolí metody k rozvoji a zdokonalování kompetencí.

11. ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se pokusili ukázat možnosti rozvoje klíčových kompetencí v neformálním výchovně-vzdělávacím procesu. Důvodem zvolení tohoto tématu bylo časté skloňování slov klíčové kompetence, ale nedostatečná představa toho co to obnáší.

Aby byla práce srozumitelnější, nejprve jsme si vymezili terminologii v ní užívanou, poté jsme podrobně charakterizovali pojem kompetence, následně jsme přes učení došli až k nejrozšířenějším aktivitám, které využívají instituce věnující se neformálnímu a zájmovému vzdělávání a výchově.

Shrňme si tedy, co to jsou kompetence. Klíčové kompetence jsou souborem požadavků na znalosti, dovednosti, schopnosti, které jsou pro život klíčové tedy stěžejní (důležité). Je to soubor „hlavních“ kompetencí, které se skládají z dílčích dovedností, jež se postupně mohou rozvíjet a zdokonalovat. Pro pořádek si je ještě jednou připomeneme. Jde o kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.

Pokud úspěšně projdeme formálním výchovně-vzdělávacím procesem, který v průběhu budeme doplňovat neformálním vzděláváním, pak se dá říci, že máme úspěšně nakročeno ke zdárnému získání všech těchto kompetencí v takovém rozsahu, abychom mohli úspěšně absolvovat cestu životem.

V neformálním výchovně-vzdělávacím procesu máme možnost kompetence u dětí a mládeže rozvíjet na poli, které je baví, tedy velice nenásilnou formou.

A jaké metody jsme si vymezili? Jako hlavní metodu jsme si představili hru, následovanou zážitkovou pedagogikou, dialogem a dramatickou výchovou, sportem s tancem, výtvarnou výchovou, turistikou.

Práce nám ukázala, že možnosti nejsou omezené a vlastně je možné je i obstojně kombinovat. Pokud tedy „pedagog“ nepodcení jak sám sebe, tak metody a hlavně motivaci dětí a mládeže a pokud nenastane velmi nepříznivá shoda okolností, má docela širokou možnost rozvoje klíčových kompetencí u „účastníků“ neformálního výchovně-vzdělávacího procesu dosáhnout.

12. POUŽITÁ LITERATURA

PRŮCHA J., *Přehled pedagogiky : úvod do studia oboru*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.

VŠETEČKOVÁ J.; TURECKIOVÁ M., *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.

BELZ H.; SIERGIST M., *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: Východiska, metody cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6

BĚLICKÝ Z.; HAUSENBLAS O.; HUČÍNOVÁ L. a kol., *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. ISBN neuvedeno

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5

KOLÁŘ Z.; ŠIKULOVÁ R.; *Vyučování jako dialog*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1541-4.

BĚLOHLÁVEK M.; *Rukověť pro začínajícího vedoucího oddílu*. Praha: Pionýr, 2004 příručka pro vnitřní potřebu sdružení

GINTEL A.; HOLEC O.; A KOL.; *Prázdniny v pohybu aneb rukověť pro prázdninové pedagogy*. Praha: Mladá Fronta, 1980.

PELÁNEK R.; *Zážitkové výukové programy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-656-8.

ČINČERA J.; *Práce s hrou: pro profesionály*. Havlíčkův Brod: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1974-0.

VALENTA J.; *Metody a techniky dramatické výchovy*. Havlíčkův Brod: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

KLUSÁK M.; KUČERA M.; *Dětské hry – games*. Praha: Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-246-1758-9.

PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J.; *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SÝKORA J.; *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7041-380-8.

BUČINOVÁ L.; JEŘÁBEK J.; *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Plzeň: Tiskárna Bílí slon, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6.

Psychologie 1: Učení. ŠTĚPNIČKOVÁ O.; Pionýr, 1997

Dramatická výchova. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 20. 11. 2010, last modified on 25.6.2005 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dramatická_výchova>.

EVA MACHKOVÁ: *Úvod do studia dramatické výchovy*, IPOS-ARTAMA, Praha 1998
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠMT, © 2006 [cit. 25. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz>>.

Metodický portál RVP : Předškolní vzdělávání a klíčové kompetence [online]. 1. vydání. Praha : 2006, 7.11.2006 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/990/predskolni-vzdelavani-a-klicove-kompetence.html/>

Klíče pro život : Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání [online]. Praha : 2009 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/>>.

Tanec. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 13.11.2005, last modified on 29.4.2006 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Tanec>>.

Sport. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 16.10.2003, last modified on 2.10.2005 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sport>>.

JANSA, P., DOVALIL, J. *Sportovní příprava*, Praha: Q-art, 2007. ISBN 978-80-903280-8-2.

SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*, 2. vyd., Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1039-6.

SEKOT, A. *Sport a společnost*, Brno : Paido, 2003. ISBN 80-7315-047-6.

POUPA V.; VOSEČEK J.; *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-451-84

HRABAL V.; MAN F.; PAVELKOVÁ I.; *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-23487-9.

ABSTRAKT

MAREŠOVÁ H. *Možnosti rozvoje klíčových kompetencí v edukačních procesech neformálního vzdělávání*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce R. Macků.

Klíčová slova: Neformální výchovně-vzdělávací proces, Klíčové kompetence, hra, zážitková pedagogika, dialog, dramatická výchova, učení.

Práce se zabývá možnostmi rozvoje klíčových kompetencí v neformálním výchovně-vzdělávacím procesu. Na základě teoretického zkoumání vymezuje pojmy jako klíčové kompetence, formální, neformální, informální výchovně-vzdělávací proces. A následně se pokouší ukázat běžně dostupné možnosti rozvoje klíčových kompetencí právě v neformálním procesu. A to na základě metod jako je hra, zážitková pedagogika, dialog, dramatická výchova, sport a tanec, turistika, výtvarná činnost.

ABSTRACT

MAREŠOVÁ H. *Possibilities of developing key competences in the educational processes of informal education*. České Budějovice 2011. Bachelor's Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Pedagogy. Bachelor leader Mgr. R. Macků.

Key words: Informal pedagogical and educational process, Key competences, game, pedagogy of experience, dialogue, dramatic education, teaching.

The thesis deals with possibilities of developing key competences in an informal pedagogical and educational process. It defines on the basis of theoretical study such concepts as key competences, formal, informal, and an informal pedagogical and educational process. And then it tries to show readily available possibilities of developing key competences right in an informal process. And these are such methods as a game, pedagogy of experience, dialogue, dramatic education, sports and dance, tourism, and arts and crafts.